

מימדים וטיפולוגיה, עמ' 1

לעיתים קרובות, השפות שונות אחת מהשניה במיפוי בין המימדים השונים של הייצוג הלשוני. על התחביר התיאורטי להיות יותר מודע למידת הגיוון.

תפקידים תמטיים — פונקציות תחביריות

המיפוי הבסיסי בפסוקית עם פועל יוצא הוא מבצע (Agent) → נושא ומושפע (Patient) → מושא באופן אוניברסלי. אבל אצל סוגים אחרים של פעלים יש סוגים שונים של שפות.

למשל, המיפוי של הארגומנט היחיד של פועל עומד (S): רוב השפות ממפות את הארגומנט הזה לפונקציה התחבירית נושא, בלי קשר לתפקידו התמטי. אבל שפות מסוימות, השפות האקטיביות, ממפות את S לנושא אם תפקידו התמטי הוא Agent ולמושא אם תפקידו התמטי הוא Patient. שימו לב לדפוסי ההתאם בשפות האלה:

(1) לאקוטה	
א.	Ma- ya- kte. להרוג אגנט.2 יחיד - פציינט.1 יחיד
ב.	'אתה הורג אותי.' Wa- i'. להגיע - אגנט.1 יחיד
ג.	'אני הגעת.' Ma- si'ca. רע - פציינט.1 יחיד
'אני רע.'	

(2) אצ'נוזית	
א.	Ji= kap= keuh. 2 לנשוק 3
ב.	'זה ינשוק אותך.' Gopnyan ka= geu=jak u= keude. שוק אל ללכת 3 כבר הוא
ג.	'הוא הלך לשוק.' Gopnyan sakêt= geuh. 3 חולה הוא
'הוא חולה.'	

פרגמטיקה — מבנה רכיבים \ פונקציות תחביריות

בשפות כמו עברית, אלמנט אחד של המשפט מובלט בתחביר (פונקציונלית ולעיתים קרובות גם מבנית). מדובר באלמנט שמקבל את הפונקציה התחבירית נושא. שפות כאלה הן שפות מבליטות-נושא (subject prominent).

בשפות אחרות, זהות האלמנט המובלט תלוי בתפקידים פרגמטיים: האלמנט המובלט (שוב פונקציונלית ולעיתים קרובות גם מבנית) הוא האלמנט עם התפקיד הפרגמטי „טופיק“. אלה שפות מבליטות-טופיק (topic prominent).

הנה כמה משפטים משפות מבליטות-טופיק:

מימדים וטיפולוגיה, עמ' 2

- (3) א. לאהו
 [Hɛ chi tɛ pɛʔ] ɔ̄ dàʔ jâ.
 טוב מאוד אורז ממיין אחד זה שדה
 'השדה הזה, האורז טוב מאוד.'
- ב. מנדרנית
 [Nei- chang hǔ] xìngkui xīaofang- duì láí de kwài.
 מחר בינוני לבוא חטיבה -אש יש.מזל שריפה ממיין -זה
 'השריפה הזאת, יש מזל שהכבאים הגיעו מחר.'
- ג. קוריאנית
 [Siban-in] hakkjo- ga manso.
 הרבה נומינטיב -בית-ספר טופיק -עכשיו
 'הזמן הזה, יש הרבה בתי-ספר.'
- ד. יפנית
 [Gakko- wa] buku- ga isogasi- kat-ta.
 עבר -עסוק נומינטיב -אני טופיק -בית-ספר
 'בית-ספר, הייתי עסוק.'

תפקידים פרגמטיים — יחסות

במשפטים (ג,ד) יש סימון יחסות על-בסיס תפקידים פרגמטיים.

פונקציות תחביריות \ תפקידים תמטיים — יחסות

נדון בטיפולוגיה של יחסות (והקשר בין פונקציות תחביריות) בהמשך הקורס. אבל חשוב לציין שלפעמים היחסות מבוססת על תפקידים תמטיים (יחסות סמנטיות, יחסות אינהרנטיות, יחסות אידיוסיןקראטיות). באיסלנדית, למשל, ארגומנטים עם התפקיד התמטי Experiencer מקבלים יחסות דאטיב (או לפעמים אקוזטיב).

- (4) א. Mig langar að fara til Íslands.
 איסלנד אל לנסוע משעבד משתוקק אני.אקוזטיב
 'אני משתוקק לנסוע לאיסלנד.'
- ב. Mig velgir við setningafræði.
 תחביר עם מובחל אני.אקוזטיב
 'תחביר גורם לי בחילה.'
- ג. Mér sýndist álfur.
 גמדון חשב.ראה.3יחיד אני.דאטיב
 'אני חושב שראיתי גמדון.'
- ד. Mér býður við setningafræði.
 תחביר עם מובחל אני.דאטיב
 'אני סולד מתחביר.'

פונקציות תחביריות — מבנה רכיבים

נדון בזה בתמסיר הבא.